

ART AND CHALLENGES OF CULTURE GLOBALIZATION

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-237-1-20>

HYPERTEXT AS AN OBJECT OF MUSICOLOGICAL REFLECTION

ГІПЕРТЕКСТ ЯК ОБ'ЄКТ МУЗИКОЗНАВЧОЇ РЕФЛЕКСІЇ

Grybnyenko Yu. O.

*Ph.D. in History of Arts,
Associate Professor at the Department
of History of Music and Musical
Ethnography,
Odessa National A. V. Nezhdanova
Music Academy
Odessa, Ukraine*

Грїбїнєнко Ю. О.

*кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри історії музики
та музичної етнології
Одеська національна музична
академія імені А. В. Нежданової
м. Одеса, Україна*

Сучасний культурний простір відрізняється множинністю шляхів художньої трансляції. Внаслідок його децентралізованості та мозаїчності (А. Моль), коли «в тому чи іншому тексті перехрещуються і нейтралізують один одного кілька висловлювань, взятих з інших текстів» [7, с. 136], вагомими особливостями музичного тексту стають структурна нестабільність, неоднорідність, багатоскладовість, відкритість, нелінійність. Це вказує на необхідність подальшого розширення музикознавчих підходів, пошуку нових методів, актуальних для вивчення вказаних властивостей. Теорія гіпертексту, що сформувалася у межах інформаційних технологій та отримала широке розповсюдження в гуманітарних науках, відкриває таку можливість. Подібна екстраполяція виявляється особливо доцільною у зв'язку зі зміною парадигми, що відбувається на початку ХХІ століття, від презумпції лінійного прогресу до нелінійної динаміки (за футурологічною теорією Е. Тоффлера [8]).

Культурна ситуація на межі ХХ – ХХІ століть у всіх своїх вимірах обумовлюється суттєвою нелінійністю власного руху. Це пов'язано з тим, що поступ у соціально-історичних, наукових, художньо-мистецьких сферах супроводжується підвищенням непередбачуваності певних процесів, що призводить до зростання їх складності, динамізму та робить менш доступними для розуміння у контексті принципів лінійної парадигми.

По відношенню до загальних установок сучасної культури поняття гіпертексту є широко використовуваним, однак в музикознавчій практиці феномен гіпертексту поки що не набув достатнього освітлення і поширення. Це явище належить до тих, що актуалізуються на сучасному етапі розвитку музичної культури. Чинником цього, за думкою О. Єгорової, виступає виникнення особливого типу композиторської поетики, провідною ознакою якого стає нелінійність. Вона знаходить відображення в таких характеристиках як версифікаційність, під якою розуміється присутність безлічі різноспрямованих гілок еволюції творчості, та мультимедійність, що трактується як наявність в авторському стилі кількох складових середовищ, усвідомлюваних як мистецька єдність [4, с. 50].

Поява і формування цього типу композиторської творчості у другій половині ХХ – початку ХХІ століть у великій мірі пов'язано з інформаційною переповерхеністю музичної культури. Гіпертекст дозволяє відповідно ситуації, що склалася, тлумачити механізми і особливості передачі цілих інформаційних пластів. А значить, допомагає в осмисленні, сформованого на початку третього тисячоліття, складного культурного контексту. Крім того, саме гіпертекст дозволяє досягнути сутність важливих аспектів природи сучасної композиторської поетики, пояснити його базові особливості за допомогою актуального понятійного апарату.

Увійшовши до музикознавства віднедавна, гіпертекст є основною темою нечисленних досліджень, зокрема работ Л. Воротинцевої, Ю. Грібіненко, О. Єгорової, Г. Когути. Саме в них поступово складаються основні позиції по відношенню до цього явища в музиці, формуються засади гіпертекстуального аналізу, навіть складається типологія. Щодо останнього цікавими виявляються праці О. Єгорової. Визначаючи музичний гіпертекст як особливий «вид музичного тексту, що складається з ряду текстів (фрагментів текстів) і володіє структурною властивістю нелінійності, а також характеристиками відкритості, можливості множинних варіантних зв'язків між елементами системи» [4, с. 50], дослідниця пропонує власну диференціацію гіпертексту, спираючись при цьому на усталену в зарубіжній науці термінологію. Дослідниця виокремлює в музиці такі його види як гіпертекст «на жорстких» і відповідно «м'яких зв'язках». Головною відмінною рисою першого є наявність або відсутність виражених посилань/вузлів, під якими автор розуміє інтекст, тобто явний елемент, що відсилає до іншого тексту і відповідно вказує кожен раз на можливість нового вибудовування гіпертексту в запропонованих

обставинах конкретного музичного твору, певного напрямку в творчості композитора або в цілому в поезиці автора [4].

Встановлено, що дослідники виокремлюють два рівні прояву гіпертексту: на рівні творчості (в якості прикладів наводяться у Г. Когоута – творчість О. Скрябіна; у О. Єгорової – творчість Я. Ксенакіса, К. Штокхаузена, Дж. Кейджа, В. Єкимовського, В. Кузнєцова; у Л. Воротинцевої – творчість В. Сильвестрова) та на рівні окремого твору (тут зразками стають інструментальні твори М. Кагеля, перформанси В. Мартинова, медіаопери І. Юсупової, проекти В. Єкимовського, твори І. Соколова, П. Карманова а також поодинокі опуси, наприклад, Я. Ксенакіса «Metastasies» або мультимедіа-опера В. Тарнопольського «По той бік тіні»).

Вказується, що в першому випадку підкреслюється вагомість позамузичних факторів композиторської творчості, котрі чітко спрямовані на досягнення єдиного художнього результату, в іншому – наявність декількох каналів, що сприймаються. Додамо, що останнє також передбачає процес співтворчості, вимагає від реципієнтів певних психологічних зусиль, навіть ерудиції для розуміння того, що відбувається. Такі твори, що зазвичай відносять до явища концептуального мистецтва, включають до себе візуалізацію самого виконавського процесу, відеопроєкції, пластичний ряд, використання літератури та словесних форм тощо. Багатоканальність сприйняття, що виникає, змінює звичну стратегію осмислення твору. В цьому випадку гіпертекст виступає певним механізмом, найбільш адекватно відтворюючим нові взаємини з художньою реальністю [5]. Все це допомагає зрозуміти, що для музики гіпертекст – це не стільки форма окремого твору, скільки спосіб поводження з музичною дійсністю та форма усвідомлення музичного матеріалу.

Література:

1. Воротынцева Л. Метастилистическая Вселенная В. Сильвестрова. Исследования молодых музыковедов. М., 2020. С. 86–95.

2. Грибиненко Ю. Понятийный основы музыкальной текстологии: к проблеме взаимодействия категорий текст, интертекст и гипертекст. «KELM: Knowledge, Education, Law, Management». Lublinie: Fundacja «Instytut Spraw Administracji Publicznej», 2021. № 3(39). vol. 1. С. 82–87.

3. Грибиненко Ю. Феномен гипертекста как форма и способ функционирования музыкального сознания. Музичне мистецтво і культура: науковий вісник ОДМА імені А.В. Нежданової. Одеса: Друкарський дім, 2014. Вип. 19. С. 265–274.

4. Егорова О. К проблеме текста в современном музыкознании: музыкальный гипертекст. Весці Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. 2006. № 9. С. 47–53.

5. Егорова О. Структура и свойства музыкального гипертекста (на примере композиторского творчества В. Кузнецова): автореф. ... дис. канд. искусств.: спец. 17.00.02 / Белорусская государственная академия музыки. Минск, 2009. 21 с.

6. Когут Г. От анализа микротоновых структур – к анализу «музыкального гипертекста». «Прометей» – 2000 (о судьбе светомузыки: на рубеже веков): материалы Междунар. науч. практ. конф., Казань, 2–6 октября 2000 г. Казань: Фэн, 2000. С. 137–139.

7. Кристева Ю. Избранные труды: Разрушение поэтики. М., РОССПЭН, 2004. 656 с.

8. Тоффлер Э. Третья волна. М.: АСТ, 2010. 784 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-237-1-21>

**«THE SILENT» AND «THE INVISIBLE» IN THE ASPECT
OF THE VALUES OF HOLY MINIMALISM (BASED ON WORK
OF VICTORIA POLEVA AND PHILIP GLASS)**

**«БЕЗМОВНЕ» ТА «НЕЗРИМЕ» В АСПЕКТІ ЦІННОСТЕЙ
САКРАЛЬНОГО МІНІМАЛІЗМУ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ
ВІКТОРІЇ ПОЛЬОВОЇ ТА ФІЛІПА ГЛАССА)**

Naumova O. A.

*Candidate of Art History,
Associate Professor,
Associate Professor at the Department
of the History of World Music
Ukrainian National Tchaikovsky
Academy of Music
Kyiv, Ukraine*

Наумова О. А.

*кандидат мистецтвознавства,
доцент,
доцент кафедри історії
світової музики
Національна музична академія
України імені П. І. Чайковського
м. Київ, Україна*

In the context of the musical culture on the verge of the XX and XXI centuries, the phenomenon of «new simplicity», which goes back to the aesthetics of minimalism, is being discussed with unceasing activity. Despite the impressive scale of compositions created within the framework of this